

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Orator Christianvs Caroli Regii E Societate Iesv

Reggio, Carlo

Romæ, 1612

Oratio morata secundum auditorum mores. cap. 27.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68672](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68672)

sententias, quæ hos mores significant & contineant, quibus oratio tanquam quibusdam coloribus, ac gemmis, non solum ornatur, sed etiam confirmetur. Habent enim sententia præter alias excellentias, hanc etiam, quod etiam supra monuimus, ut oratione faciant moratam, & oratoris mores representent, & sint quasi argumenta quædam ad persuadendum, ut experimur cum legimus eorum scripta, qui sententijs abundant, qualis est inter externos Seneca, Plutarchus, & alij plerique & inter nostros sere omnes Patres:

Sententiæ gratias moratam reddunt orationem.

Oratio morata quæ auditorum moribus se accomodat. Cap. XXVII.

Dicebam supra Orationem moratam etiam esse, quæ moribus & ingenio auditorum consentit: Eam ob rem multi refert nosse mores eorum, & forte huc tendit illud D. Pauli. Facti sumus paruuli in medio vestrum. Et illud cum essem astutus dolo vos cepi, & illud omnibus omnia factus sum. Debet igitur nosse Concionator mores omnium ætatum, Adolescentum, Senum, Virorum, Nobilium, Diuitum, Magnatum, Principum, Nationum, Profitentium diuersa studia, Doctorum, Mercatorum, Militum, Artificum, Agricoliarum, diuersorum statusuum, Coniugatorum, Religiosorum, Superiorum. Si enim velit apte loqui, & sermonem probabilem facere, debet pro varietate morum audientium diuersos loquendi modos assumere. De moribus trium ætatum Aristot. agit in Rhet. & nos nonnulla significabimus. Iuuenes ad cupiditates proni sunt, præsertim amatores, nec solum sunt cupidi, sed etiam audacter, ac prompto animo aggrediuntur, & res difficiles ad exitum tentant, & sperant se posse perducere. Sunt mutabiles, & mutantur in horas, citò enim fastidio rerum capiuntur, & simul ac desiderio potiti sunt satiantur: acuta magis quam magna, & summa desideria habent, qualis (ait Aristot.) est aliquando sitis, ac fames agrotorum: facile ad iracundiam excandescunt, & iræ impetu feruntur, quia cum sint honoris cupidi, non pati possunt villo modo ab aliquo se paruifieri, vnde & irascuntur. Sunt maxime cupidi victoria, & excellentiæ ut alijs præsent, sicut de Pueris etiam Cic. idem affirmat. Quos illi labores non ferunt, ut æquilibrium principes habeantur? magis desiderant honores, quam opes, hos enim non videntur magnificare, quia non sunt experti malum inopiæ: Non sunt maleuoli ac prauis ingenij, ut solent qui

1. Thess. 2.

2. Cor. 12.

1. Cor. 9.

2. Rhet.

a c. 12.

Iuuenū mo-

res.

qui res in malam partem interpretantur, sed simplices potius, & facile credunt, cum non sint adhuc experti hominum fraudes, sunt propensi ad spem, & sibi promittunt, quod cupiunt, ut Ebrj, & magna ex parte spe viuunt, & sunt animosi, ex eo quod sunt spei pleni, & propter calidum sanguinem. Amicorū sunt ac sodalium studiosi magis quā cæterę ætates, & gaudēt conuictu. In rebus suis peccant contra illud Chilonis; Ne quid nimis; nesciunt mediocritatem tenere, sunt audaces, putant se omnia scire, & omnino asseuerant quæ dicunt, & contendunt iniurias faciunt magis ex quadam insolentia, ut honorem suum præferant. Sunt misericordes, sunt ad risum procliues, ac facetias, & sales; Passim ac temerè effutiunt quæ in corde habent, Hæc fermè de Iuuenibus Aristot.

De senibus consequenter agit, ac eos docet ferè contrarijs moribus, quā iuuenes esse affectos: Nam hi affirmant faciliè omnia, illi suspicantur potius, quā scire se dicunt, & facile dubitant, ancipites sunt, nempè vsu docti, pronum esse decipi, & ingenio sunt maleuolo, quia in deteriorem partem potius res accipiunt, neque valdè diligunt, nec vehementer odio habent, sunt animo pusillo & timidi, ob frigidum temperamentum; pecuniarum tenaces & auari, valde cupidi vitæ, cuius penuriam habent, difficiles & queruli. Sequuntur magis communitatem & lucrum, quā dignitatem, magis proni ad inuercundiam, quā ad contrarium, potius memoria præteriti quā spe futuri viuunt: ad loquacitatem propensi propter multa, quæ viderunt, & audierunt, quæ iunioribus libenter narrant, quoddam magisterium exercentes. Iræ senum acres, sed languidæ, & cito dissoluuntur. Non sunt cupiditatibus obnoxij, mirrix si quas irrogant, præcipuè contra facultates feruntur, & patrimonium: sunt tamen misericordes ut iuuenes, sed ob aliã causam, nam hi misericordia mouentur ob amorem & naturę bonitatem, quia nollent quenquam calamitate premi; senes vero quia sua mala norunt, & timidi sunt, sollicitantur animo cū alios afflictos cernunt, timentq; nè eadem sibi eueniant. Neque iocos amant, neque facetias. At de his qui in virili ætate sunt loquitur c. 14. quos, sicut medij sunt inter duas iam dictas ætates, ita etiam mediõ modo se habere affirmat, & participare aliquid de vtraque, quod nimium in vtraque est, reijcietes: Nec facile credunt ut Iuuenes, nec difficile ut Senes, sed credunt quibus debent: suas actiones nõ solum ad honestatem ut iuuenes, nec solum ad lucrum ut Senes, sed ad vtrumque referunt, mediocri-

Cap. 13.
Senũ mores.

Cap. 14.
Virilis æta-
tis mores.

diocriter cupidi, & iracundi, & denique sunt mores horum in mediocritate quadam positi inter mores iuuentutis ac senectutis.

Vfus autem horum quae de aetatibus dicta sunt, hic est, ut Orator ad suadendum ita accommodet, in quibus poterit, orationem suam moribus audientium, ut eorum ingenio sit consentanea, & tunc morata erit, & facili negotio persuadebit: exempli gratia, si materia concionis patiat, cum apud iuvenes loquor, studebo ad misericordiam eos commouere, ex ijs quae dicta sunt de hoc affectu, ea colligens, & oratione persequens, ac describens, quae possint illum ciere. In hoc autem potius affectu insistam, quia scio iuvenes, quos alloquor, esse ad eum proclives. Eodem modo adhortans ad virtutem, ad victoriam victorum, explicabo rei dignitatem, ac praestantiam. Decere viros magno animo, magna peragere, & sperare, nec moueri lucro, sed dignitate. Quia vero sunt propensi ad amorem, excitabimus ad amandum Deum, & Christum, describendo ea quae supra diximus valere ad inflammandum amorem, quae omnia dicuntur secundum naturam iuuenum optimè. Et quia sunt natura verecundi, hinc argumentum sumetur, ut viros pios vereantur, ac Deum, cuius oculis omnia sunt manifesta, & omnem turpitudinem auersantur: & quia spe viuunt adhortabimur ad fiduciam habendam in Deo, & magnificentiam, gloriam, & felicitatem caelestis patriae proponemus, ut eo spes suas & conatus attolant. Eodem modo si Senes velimus hortari ad contemptum rerum humanarum, proponemus quam sint incertae, quam dubiae, quam parum sit fidendum his; quod est secundum naturam senum. Si viros, multo facilius cum in medio sint. Laudando mediocritatem, extrema fugienda, docebo quod virilis aetatis ingenio est conforme. Praeter aetatum mores possunt attendi, mores eorum qui externis bonis abundant, vel destituuntur, ut sunt nobiles, & ignobiles, diuites ac pauperes, potentes & contra, & qui prospera vtuntur fortuna, vel aduersa. De moribus Nobilium, Diuitum ac Magnatum eodem loco agit Aristoteles. nos vero hic supersedemus, quia supra cum de statibus actum est, de eorum moribus & vitijs aliqua diximus, vnum illud hic ex Aristotele non tacebo, qui mores diuitis ait, similes esse infano aliqui qui se beatum crederet, vel fortunato insipienti, quo (ait Cicero) nihil intolerabilius fieri potest.

Cap. 17.
Magnatum
mores.

Potentes & qui sunt in magno statu partim esse ait similes diuitibus, partim meliores quia mores eorum sunt magis viriles, & magis populo, cui praesunt ac statui inuigilant, & solent esse

esse modestiores, sed quando iniuriosi sunt in aliquem, non minus aut leues, sed magnas irrogant iniurias. Denique quibus omnia prosperè succedunt, solent esse insolentiores, & in multis moribus communicant cum nobilibus, diuitibus, ac potentibus; sed hoc habent peculiare, quod videntur suam felicitatem à diuini numinis favore sibi datam agnoscere, vnde ad cultum rerum diuinarum, sunt magis proni quàm alij. His autè moribus contrarios mores habent qui sunt ignobiles, inopes, imbecilli, qui aduersa vtuntur fortuna. Vfus horum quæ dicta sunt erit, vt accommodemus orationē ad eorum sensum quantum fas erit, & si quidem sint boni mores, vtamur ad nostram causam, si verò mali sint corrigamus, & si possumus conuertamus in bonum; Nam cum nobiles magnificiant nobilitatem, & honorem, possumus laudare quidem nobilitatem, sed hortari, vt sanguinis nobilitatem iungant cum vera nobilitate virtutis; & generositatem celebrare, vt sciant nil turpe faciendū, & indignum nobilium moribus. Si ad diuites sit sermo, ostendam quæ sunt verè diuitiæ animi, & vt intelligant illud Diui Pauli: Diuitibus huius sæculi præcipe non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitiarum sed in Deo viuo. Poterunt, quod sæpe aptissime S. Chryl. facit, aliquando conferri nobilitas humana cum diuina: & diuitiæ terrenæ cum cælestibus, ostendendo singillatim quantum excellent diuina & cælestia; quam multos habeant defectus humana, & terrena. Inde enim fiet, vt qui nobilitatem, & diuitias amant, à vilioribus ad meliora animam, & vota traducant. Eodem modo dico de his qui potentati, & prosperis rebus fruuntur, vt ad Deum ferantur, à quo hæc bona acceperunt, & agnoscant Deum esse, cui curæ sunt regna, & potentatus, & ad cælestis regni amorem pelliciantur. Contra verò cum ad ignobiles dirigitur sermo, explicabimus presentis sæculi dignitates meritò cōtemendas: si ad inopes, laudabimus mores bonorum pauperum, qui sunt humiles, & paucis contenti; atque eodem modo de alijs iudicandum: vbi etiam multum valet, vt similitudines & exempla ex ijs afferantur, quæ nota & familiaria sunt ijs, apud quos loquimur. Et ex his quæ perstrinximus, studeat Concionator cognoscere diuersos mores, virtutesque ac vitia hominum aliorum, secundum diuersos animorum affectus, diuersas professiones ac status, diuersarum nationum proprietates. Denique nosse mores hominum ad hoc debet Oratori prodesse, vt quantum potest, se ad eos accommodet, & conuertat in suam causam: primum in dele-

Vfus horum
qualis sit.

1. Tim. 6.

delectu materia quam sit tractaturus, eam potissimum affe-
 mat, quæ moribus auditorum præsentium magis conveniat,
 deinde in delectu argumentorum, ac probationum, ea etiam
 maximè afferat, quæ eorum opinioni consentiant, quibus faci-
 lius ad virtutes trahantur. Præterea in affectibus, eos præcipue
 commoveat, quos paratiores viderit, ad finem persuasionis ut
 amorem & iram in iuuenibus, metum ac misericordiam in se-
 nibus. Præter hæc sæpe insistendum erit, corrigendis malis af-
 fectibus, ac moribus, & animis auditorum prout locus exiget,
 contra eos præmuniendis, admonendo ut bene utantur, & sta-
 tibus, & bonis externis, & statibus.

Finis Libri Septimi.

